

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Τίτλος Μαθήματος: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ

Ενότητα 1η: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Όνομα Καθηγητή: ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΑΛΕΡΗ

Τμήμα: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά μαθήματα **ΠΠ**

1. Σκοποί Ενότητας

Παρουσιάζεται η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα (και γενικά η σύγχρονη φιλοσοφία ως τις μέρες μας) ως μια φιλοσοφία που δεν υιοθετεί πλέον την «μεταφυσική» στάση. Εξηγούνται οι βασικές τεχνικές έννοιες που απαιτούνται για την διατύπωση και κατανόηση αυτής της θέσης.

2. Περιεχόμενα ενότητας

1. Μια τυπική-φορμαλιστική εξήγηση της φιλοσοφικής σχέσης.
2. Η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα: συστηματικός χαρακτηρισμός
3. Η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα: ιστορικά στοιχεία
  - 3.1. Αγγλοσαξωνική παράδοση
  - 3.2. Ηπειρωτική παράδοση

---

1. Μια τυπική-φορμαλιστική εξήγηση της φιλοσοφικής σχέσης:

Η εξήγηση που ακολουθεί δίδεται ως πρακτικός προσανατολισμός για τον φοιτητή στον τρόπο που ερωτά η φιλοσοφία και αναζητεί να δώσει απαντήσεις στα ερωτήματα που θέτει.

Φιλοσοφία είναι ο ανα-στοχασμός* για την αναζήτηση αρχών, στις οποίες μπορεί να αναχθεί ενιαία και συστηματικά η πολλαπλότητα του πραγματικού**.

Εννοιολογικές διευκρινήσεις

***ανα-στοχασμός:** κριτική διαδικασία, κατά την οποία εκκινείς με δεδομένα τα συγκεκριμένα και πολλαπλά στοιχεία που σου είναι διαθέσιμα και προσβάσιμα και προπαθώντας να υπερβείς την πολλαπλότητα αυτή αναζητείς κάτι καθολικό που τα διέπει ενιαία και τους δίνει ενότητα. **Σχόλιο:** παρ'όλη την δομική ομοιότητα η έννοια αυτή εδώ δεν χρησιμοποιείται με το συγκεκριμένο τεχνικό περιεχόμενο που έχει στην καντιανή φιλοσοφία, αλλά αποδίδει την διαδικασία της φιλοσοφικής αναζήτησης εν γένει, δηλαδή για κάθε είδους φιλοσοφική θεωρία.

****πολλαπλότητα του πραγματικού:** η πραγματικότητα του εμπειρικού κόσμου, μέσα στον οποίον υπάρχουμε και ο οποίος μας μας δίδεται και τον γνωρίζουμε σε μια μεγάλη ποικιλία μορφών και οργάνωσης και περιλαμβάνει αντίστοιχα μια μεγάλη πληθώρα ειδών οντοτήτων (π.χ. υλικά πράγματα, σκέψεις, αισθήματα, κείμενα, φυσικά και ποιητά όντα, φυσικά σώματα, χημικές ουσίες, πράξεις, ωραία αντικείμενα, αριθμούς, ζωντανά και άψυχα, θεό, ζωή, θάνατο κλπ.)

Τυπική εξήγηση της λειτουργίας της φιλοσοφικής σκέψης – τύπος της φιλοσοφικής σχέσης:

Οι λέξεις που είναι γραμμένες με κόκκινο χρώμα στην ανωτέρω εξήγηση πρέπει να κατανοηθούν εδώ μόνο ως ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ: δηλαδή ως αφηρημένες έννοιες, προσδιορισμένες μόνο ως προς την τυπική τους σχέση με τις άλλες έννοιες μέσα στην ανωτέρω πρόταση και όχι ως έννοιες που ορίζονται με ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο. Είναι έννοιες, οι οποίες για να εφαρμοσθούν σε οποιοδήποτε πεδίο του

πραγματικού ως φιλοσοφικός στοχασμός πρέπει υποχρεωτικά να αποκτήσουν συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Μεταβλητές:

αναστοχασμός: αναζήτηση (καθολικών) αρχών με αφετηρία τα καθ' έκαστα

αρχές: στοιχεία που μπορούν να λειτουργήσουν ως προϋποθέσεις για κάτι άλλο

ανάγω ενιαία και συστηματικά: συσχετίζω το πεδίο εκείνο του πραγματικού, που αποτέλεσε την αφετηρία του ανα-στοχασμού μου, με τις αρχές, στις οποίες κατέληξε η αναζήτησή μου, έτσι ώστε αυτές να πληρούν τον όρο ότι είναι προϋποθέσεις για την μορφή, υπό την οποία υπάρχει και μου δίδεται το πεδίο αυτό του πραγματικού. Με την ίδια αφηρημένη σημασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συνώνυμος για αυτήν την διαδικασία και ο όρος **«θεμελίωση»:** *οι αρχές, που αναζητεί η φιλοσοφία «θεμελιώνουν» σε ενιαία βάση την πολλαπλότητα του πραγματικού.*

Μεταβλητές: δεν προσδιορίσαμε καθόλου, *τι είδους αναζήτηση* είναι ο ανα-στοχασμός, *τι είδους προϋποθέσεις* είναι οι «αρχές», *τι είδους συσχετισμός* εγκαθίσταται ανάμεσα στις αρχές και το πεδίο του πραγματικού που «ανάγεται» σε αυτές. Αυτό έγινε σκόπιμα, καθώς η εξήγηση αυτή θέλει να μας δώσει μόνο την αφηρημένη δομή της φιλοσοφικής σχέσης εν γένει.

Αυτό που μας λέει η εξήγηση αυτή είναι ότι:

Η φιλοσοφία, εν γένει, σε όποια εκδοχή της και αν την συναντήσεις, αναζητεί στοιχεία που μπορεί να τα θεωρήσει ως ενιαίες και συστηματικές προϋποθέσεις για ένα δεδομένο πεδίο του πραγματικού ή και για την συνολική εμπειρία του κόσμου μας, έτσι ώστε η πολλαπλότητα της εμπειρικής πραγματικότητας να θεμελιώνεται σε ενιαία βάση (ή: να ανάγεται σε κάτι το ενιαίο).

Σε κάθε επί μέρους φιλοσοφική θεωρία που έχει εμφανισθεί στην ιστορία του στοχασμού, οι μεταβλητές αυτές ερμηνεύονται διαφορετικά, αποκτούν συγκεκριμένο περιεχόμενο και αυτό διαφοροποιεί τις φιλοσοφικές θεωρίες μεταξύ τους.

Ετσι παραδείγματος χάριν:

- η ανα-στοχαστική αναζήτηση μπορεί να χρησιμοποιεί μια μέθοδο διαλεκτικής, ή την λογική ανάλυση ή την αμφισβήτηση της βεβαιότητας κλπ.
- οι αρχές μπορούν να είναι υλικές ή ιδεατές, λογικές, γλωσσικές, φυσικές, υπερβατικές, εμμενείς ή υπερβατολογικές κλπ.
- η ενιαία και συστηματική αναγωγή της πολλαπλότητας σε αρχές μπορεί να έχει τον χαρακτήρα μιας σχέσης μιμητικής (προτύπου-ειδώλου) ή μιας σχέσης μέθεξης ή τον χαρακτήρα μιας

σχέσης πραγμάτωσης ή λογικής παραγωγής ή γενετικής εξήγησης ή λογικής συνθήκης δυνατότητας κλπ.

Οι διάφορες φιλοσοφικές θεωρήσεις (οι διάφοροι υλισμοί, ιδεαλισμοί, μεταφυσικές κλπ.) συνδυάζουν διαφορετικές ερμηνείες αυτών των όρων της φιλοσοφικής σχέσης.

2. Φιλοσοφία του 20^{ου} αι.: Συστηματικός χαρακτηρισμός

Η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι τηρεί μια **εμμενή στάση** ως προς την αναζήτηση των αρχών που θεμελιώνουν και εξασφαλίζουν την ενότητα της πολλαπλής εικόνας μας για τον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι αναζητεί τις αρχές αυτές εντός των ορίων της δυνατότητας ανθρώπινης εμπειρίας η/και τις εννοεί ως όρους ανθρώπινης εμπειρίας.

Εννοιολογικές διευκρινήσεις:

→ **«εμπειρία»** και εμπειρική γνώση ή επιστήμη VS φιλοσοφική γνώση, γνώση αρχών – η φιλοσοφική έννοια των **«αρχών»**

→ η αντίθεση μεταξύ της **«σχετικότητας** του εμπειρικού» και του **«απόλυτου** των αρχών» στην φιλοσοφική παράδοση

→ η φιλοσοφική έννοια της **«υπέρβασης»** (transcendence): υπέρβαση του εμπειρικού επιπέδου, η φιλοσοφική γνώση ως γνώση «υπερεμπειρική» [=«μετά τα φυσικά» στην κατάταξη του Αριστοτελικού corpus] – η έννοια του a priori

«εμμενές» VS **«υπερβατικό»**: η «μεταφυσική» ως αξίωση γνώσης υπερβατικών 'αληθειών', που τίθενται απολύτως και a priori (π.χ. μεταφυσικά συστήματα έως και τον 19^ο αιώνα, όπως: Ντεκάρτ: res cogitans – res extensa, Χεγκελ: απόλυτο πνεύμα)

Κριτική στάση της Καντιανής φιλοσοφίας έναντι της μεταφυσικής: η έννοια του **«υπερβατολογικού»** στον Καντ (έναντι του «υπερβατικού»)

3. Φιλοσοφία του 20^{ου} αι.: Ιστορικοί προσδιορισμοί

Ιστορικά η στροφή αυτή προς εμμενείς αρχές στην φιλοσοφία α) διαδέχεται την παράδοση της μεταφυσικής, όπως αυτή συνεχίστηκε και μετά τον Καντ με τα μεγάλα μεταφυσικά συστήματα του λεγόμενου *γερμανικού ιδεαλισμού* κατά τον 19^ο αιώνα, π.χ. η φιλοσοφία Fichte, Hegel, Schelling. β) ανατρέχει εκ νέου στην καντιανή παράδοση της κριτικής φιλοσοφίας και της υπερβατολογικής φιλοσοφίας ανιχνεύοντας τα όρια της δυνατής εμπειρίας (όπως η καντιανή φιλοσοφία) και γ) επιχειρεί να προχωρήσει πέρα από τον Καντ αναδεικνύοντας τα σημεία που περιορίζουν τον στοχασμό του ή αποκαλύπτοντας εκείνα τα ερωτήματα, στα οποία δεν υπεισέρχεται ο στοχασμός του.

Φιλοσοφικά ρεύματα του 20^{ου} αιώνα που απορρίπτουν την μεταφυσική και αναζητούν **εμμενείς αρχές**, δηλαδή αρχές που δεν υπερβαίνουν τα όρια της ανθρώπινης δυνατότητας εμπειρίας, οι

οποίες να είναι σε θέση να θεμελιώσουν σε ενιαία βάση το πώς είναι δυνατόν να έχουμε την εικόνα που έχουμε για την πραγματικότητα (= τον εξωτερικό κόσμο/φύση, τον εαυτό μας, τα άλλα «εγώ»/πρόσωπα, την κοινωνία, την ιστορία):

3.1. Αγγλοσαξωνική φιλοσοφική παράδοση στον 20^ο αιώνα

Τα ρεύματα αυτά αναπτύχθηκαν στον αγγλόφωνο χώρο και συνεχίζουν ιστορικά παραδόσεις του αγγλοσαξωνικού χώρου όπως ο εμπειρισμός θετικισμός. Μεθοδολογία της λογικής ανάλυσης και ατομικιστική σημασιολογία.

Αναλυτική φιλοσοφία: θέτει ως έσχατο επίπεδο, στο οποίο μπορεί να διεισδύσει η φιλοσοφική ανάλυση το *γλωσσικό σύστημα*. Αναζήτηση θεμελιωδών αρχών μέσα από την λογική ανάλυση της γλωσσικής χρήσης. Δεν υπερβαίνει το όριο της γλωσσικής εκφρασης. Θεμελιώδης κλάδος της: φιλοσοφία της γλώσσας. Νεώτεροι κλάδοι της, οι οποίοι χρησιμοποιούν την ίδια μέθοδο λογικής επιστημολογικής ανάλυσης και ανακατασκευής: φιλοσοφία της πράξης και αναλυτική ηθική.

Φιλοσοφία της επιστήμης: ειδικός κλάδος της αναλυτικής φιλοσοφίας. Θέτει ως πεδίο έρευνας το πεδίο των εμπειρικών επιστημών και ως έσχατο επίπεδο ανάλυσης, το σύστημα των *προτάσεων* που συστηματοποιούν την εμπειρική γνώση εντός των εκάστοτε επιστημών. {Η «γνώση» εδώ δεν νοείται ψυχολογικά ως βεβαιότητα κλπ., αλλά ως σύστημα προτάσεων που δεχόμαστε ως αληθείς υπό συγκεκριμένους σημασιολογικούς όρους μιας επιστήμης.} [philosophy of science]

Φιλοσοφία του νού: νέος κλάδος της φιλοσοφίας του 20^{ου} αιώνα που θέτει ως έσχατο επίπεδο, εντός του οποίου μπορεί να κινηθεί η αναζήτηση αρχών και θεμελιών τις (κυρίως αναπαραστατικές) λειτουργίες του νού. Ανατρέχει και σε αποτελέσματα της εμπειρικής επιστήμης της νευροφυσιολογίας.[philosophy of mind]

3. 2. Ηπειρωτική φιλοσοφική παράδοση στον 20^ο αιώνα

Τα ρεύματα αυτά προέρχονται ιστορικά από τον κεντρικό γερμανόφωνο και γαλλόφωνο χώρο και συνεχίζουν ιστορικές παραδόσεις του χώρου αυτού όπως ο κριτικισμός (καντιανής προέλευσης) και η ανθρωπολογία του ρομαντισμού. Η μεθοδολογία τους είναι είτε αναστοχαστική/συνθετική και έτσι σε τελευταία ανάλυση ερμηνευτική είτε (με μίαν ιδιότυπη έννοια στην περίπτωση της φαινομενολογίας: «περιγραφική») και η σημασιολογία τους ολιστική.

Ερμηνευτική Φιλοσοφία: προέρχεται ιστορικά από μια μακραίωνα παράδοση μεθοδολογίας της κατανόησης κειμένων, η οποία εμβαθύνεται και διευρύνεται κατά τον 20^ο αιώνα σε μια βασική φιλοσοφική θεωρία (οντολογία/γνωσιολογία). Έσχατο επίπεδο 'εμπειρίας', στο οποίο οφείλει να διεισδύσει η φιλοσοφική αναζήτηση θεμελιωδών αρχών: η ζωή (το ζήν) και το (ατομικό) βίωμα. [Hermeneutics – Philosophical Hermeneutics]

Φαινομενολογία: νέος κλάδος της φιλοσοφίας του 20^{ου} αιώνα. Θέτει ως πεδίο διερεύνησης την ανάλυση των φαινομένων της συνείδησης και αναζητεί εντός των ορίων της και υπό τους όρους των λειτουργιών της ως έσχατο επίπεδο την διείσδυση έως τις σταθερές αφηρημένες ιδέες (ουσίες) των πραγμάτων. [Phenomenology]

Κριτική Θεωρία: ειδική φιλοσοφική θεωρία που εστιάζει ως πεδίο αναφοράς της στο κοινωνικό γίνεσθαι και θέτει ως έσχατο επίπεδο 'εμπειρίας', στο οποίο οφείλει να διεισδύσει η φιλοσοφική ανάλυση το σύστημα κοινωνικών συμφερόντων, το οποίο θεωρεί ότι εκφράζεται ακόμη και στις θεμελιώδεις φιλοσοφικές ιδέες που διέπουν την μορφή της κοινωνίας, που αποκαλύπτονται έτσι ως ιδεολογίες. Η φιλοσοφία εδώ εννοείται ως πρακτική φιλοσοφία και η θεωρητική έννοια της φιλοσοφικής θεμελίωσης αποκτά έναν ιδεοκριτικό και αξιολογικό χαρακτήρα. [Critical Theory]

Μεταδομιστικές και αποδομιστικές θεωρίες: φιλοσοφικές θεωρίες που θέτουν ως θεμελιώδη διάσταση της πραγματικότητας την ιστορικότητα και ως έσχατο επίπεδο φιλοσοφικής ανάλυσης και αναζήτησης αρχών την ανάδειξη των ιστορικών συντελεστών που διέπουν τις εκάστοτε αναδυόμενες μορφές πραγματικότητας, συμπεριλαμβανομένης και της ίδιας της φιλοσοφίας. Η φιλοσοφική θεμελίωση λαμβάνει εδώ τον χαρακτήρα μιας «γενεαλογίας» που αναδεικνύει την ιστορική δυναμική του πραγματικού.

Υπόδειξη ηλεκτρονικών πηγών

Για όλες τις έννοιες και τα ονόματα φιλοσοφικών ρευμάτων που εμφανίζονται σε αυτήν την σύντομη εποπτική παρουσίαση μπορεί κανείς να ανατρέξει σε φιλοσοφικές εγκυκλοπαίδειες και περιοδικά πχ <https://www.rep.routledge.com/>, <http://plato.stanford.edu>

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Αικατερίνη Καλέρη, 2015. Αικατερίνη Καλέρη. «Ερμηνευτική-Φαινομενολογία. Εισαγωγικά». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PHIL1817>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

